

Milan Chytrý [ed.]

Vegetace České republiky. 2. Ruderální, plevelová, skalní a suťová vegetace

Academia Praha, 2009, 520 p., ISBN 978-80-200-1769-7.

Dielo jednoznačne významné, inšpiratívne a do istej miery revolučné. Už sa tešíme na ďalšie pokračovanie – týmto konštatovaním som končil moju recenziu na prvý zväzok Vegetace České republiky (Zprávy Čes. Bot. Společ. 42: 358–360). Prešlo dva a pol roka a mám ho na stole – diel druhý, takmer navlas objemný, precízne pripravený, nabitý informáciami a krásne graficky „vyvedený“.

Kniha po všetkých stránkach lícuje s predošlým dielom – ako graficky (všetka česť nakladateľstvu Academia aj pracovníkom tlačiarňami v Českom Tešíne) tak aj obsahovo. To už je zásluha autorského kolektívu a pozorného oka editora Milana Chytrého. Je výborné, že sa v úvodnej časti editor dotkol histórie výskumu synantropnej vegetácie v Českej republike. Zásluhy Karla Kopeckého a Antonína Pyška o tento obor sú nesporné a právom je ich pamiatke celá kniha venovaná. Ale sú tu spomenuté aj mená ďalších botanikov, S. Hejného, Z. Kropáča, F. Grüllu, E. Hadača, V. Jehlika a ďalších, ktorí sa práve v problematike ruderálnej a segetálnej vegetácie roky pohybovali a hojne publikovali. Nakoniec, práve ich mená sa často objavujú v literárnom prehľade, ktorý celkovo obsahuje okolo 850 citovaných prác. V jeho rámci sú samozrejme zaradené aj početné práce súčasných expertov na uvedené syntaxonomické skupiny – to sú vlastne najčastejší autori jednotlivých kapitol, D. Lániková, Z. Lososová, Z. Otýpková, J. Sádlo a ďalší spoluautori. Týmto viacgeneračným prepojením sa podarilo pripraviť veľmi hodnotné dielo, ktoré by sa malo stať referenčnou literatúrou pre všetkých, ktorí sa v budúcnosti hodlajú venovať tematike synantropnej vegetácie. Môže byť ale užitočné aj pre tých, čo sa zaoberajú problematikou vegetačných zmien spôsobených vplyvom človeka, sukcesiám, expanziám a inváziám, neofytom a ďalším témam spojeným s takýmito typmi vegetácie.

V prvom rade je táto kniha základnou literatúrou fytoocenologickou a syntaxonomickou. To je jasné hneď z prvej kapitoly, ktorá sa venuje vymedzeniu vegetačných jednotiek. Tu sa popisuje metódika výberu fytoocenologických dát, jednotlivé kroky použité pri príprave a spracovaní zápisov, aj pri finálnej interpretácii výsledku klasifikácie spoločenstiev. Okrem synoptických tabuliek, ktoré sú konštruované veľmi prehľadne aj s využitím farebného pozadia, sú pre lepšiu predstavu o väzbe jednotlivých asociácií na ekologické faktory doplnené farebné krabicové diagramy. Rovnako ako v prvom zväzku, je každá asociácia približná typickou fotografiou a mapkou rozšírenia. Úskalía práce s mapkami aj zhodnotenie ich výpovednej hodnoty sú načrtnuté na stranách 24 až 26. Každý, kto by chcel z pohodlnosti brať informácie pre rozšírenie jednotlivých asociácií len z mapky, mal by si pozorne prečítať metodickú časť.

Tematiky sa obsah knihy venuje takým typom vegetácie, ktoré sa na Slovensku už publikovali v prehľadoch (Jarolímek et al., Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 2. Synantropná vegetácia, 1997), takže ani pri hodnotení tejto knihy sa logicky nevyhnem ich určitému porovnaniu. V prvom rade porovnaniu koncepcii popisovaných tried a zväzov, pretože to je oblasť momentálne dosť aktuálna, súvisiaca s už dlhšie pripravovaným celoeurópskym zoznamom syntaxónov. A v druhom rade aj porovnaniu druhej diverzity a variability nižších jednotiek, menovite asociácií, pretože svojim podrobným spracovaním dáva táto kniha nové podnety aj pre geobotanikov v okolitých štátoch. Predsa len niektoré skupiny, napr. vegetácia skalných stienok boli v Čechách a na Morave podrobené oveľa intenzívnejšiemu výskumu než tomu bolo na Slovensku a preto dosiahnuté výsledky syntézy je treba konfrontovať a zohľadniť aj v susedných zemiach.

Niektoré skupiny spoločenstiev sú nápadne homogénne, a to ako v samotnej prírode, tak aj v spôsobe výsledného spracovania. Ako príklad môžu poslužiť hneď prvé dve triedy *Polygono arenastri-Poëtea annuae* a *Stellarietea mediae*. Jednoročné cenózy na zošľapovaných a ruderalizovaných stanovištiach sa vyskytujú po celej Európe a ich variabilita sa iba postupne mení pozdĺž gradientu kontinentality. Viac sa rozdiely medzi ruderálnou vegetáciou v Českej republike a na Slovensku prejavujú v triede *Artemisietea vulgaris*, keď sa smerom do Panónskej oblasti pestrosť asociácií zväzov *Onopordion acanthii* a *Arction lappae* nápadne

zvyšuje. A aj obsahy, napr. posledne menovaného zväzu, sú trochu inak chápané – napr. teplomilné spoločenstvá (akým je *Leonuro-Ballotetum*), sú zmienené iba okrajovo (str. 277) a naopak sú do zväzu zaradované aj nitrofilnejšie (*Sambucetum ebuli*) či vlhkomilné typy z okruhu *Rumicion obtusifolii*. Zväz *Rumicion alpini*, hoci tu zastúpený jediným spoločenstvom, nebol najskôr v slovenskom prehľade vôbec akceptovaný a pôvodné porasty s *Rumex alpinus* okolo horských potokov sa klasifikovali v rámci *Petasition officinalis*. Odlišná koncepcia je viditeľná aj v prípade vegetácie rúbanísk. V rámci triedy *Epilobietea angustifolii* sú opísané iba bylinné typy zväzu *Fragarion vescae*. Okrem odlišne aplikovaných mien pre niektoré asociácie (príklad toho, ako sa dá manipulovať s nomenklatúrou aj pri používaní jednotného medzinárodného kódu) je v tomto zväze niekoľko spoločenstiev, ktoré sa zo Slovenska doteraz neuvádzali, hoci sa na jeho území s vysokou pravdepodobnosťou môžu vyskytovať. Aj v tomto ohľade je nová kniha inšpiráciou.

Už spomínaná vegetácia skalných stienok prešla najväčšími zmenami. Na Slovensku je trieda *Asplenietea trichomanis* dostatočne saturovaná porastami z prirodzených stanovišť a skalné stienky a skalky v blízkosti ľudských sídiel sa vyriešili na úrovni poloruderálneho zväzu *Cymbalarion-Asplenion*. Pre pomery v Čechách sa pre nitrofilné spoločenstvá múrov akceptovala samostatná trieda *Cymbalarion muralis-Parietarietea judaicae*, ktorej obsahom je iba vyššie spomínaný zväz s dvomi (dost' problematickými) asociáciami. Či bolo nutné siahnuť po takejto úrovni diferenciácie nie som zatiaľ presvedčený. Triedy by mali byť predsa len dost' jednoznačne ohraničené fyto geograficky, fyziognomicky a aj výrazným vzťahom rastlín k špecifickým ekologickým podmienkam. Nuž a z prvej definície by triedy mali mať aj nejaké dobré charakteristické druhy (viac v práci Pignatti et al., J. Veg. Sci., 1995, 6: 143–152). V tomto smere trieda *Cymbalarion muralis-Parietarietea judaicae* zrejme nemá v strednej Európe opodstatnenie.

Posledná trieda *Thlaspietea rotundifolii* je v Česku opäť iba okrajovou, navyše je tu ochudobnená o zväz *Androsacion alpinae*, ktorý medzi sutinové spoločenstvá tradične (od počiatkov fytosociológie v roku 1926) patril a je tomu stále tak aj v pripravovanom zozname európskych jednotiek.

Bez ohľadu na niektoré diskutabilné miesta by som záverom rád zopakoval slová o význame tohto dieľa z úvodu recenzie. Ale pozor! Záujemcovia si musia s čítaním „pospíšiť“ pretože tretí zväzok, venovaný vodnej vegetácii a mokradiam sa už blíži k publikačnému finále.

Milan Valachovič